

<https://doi.org/10.62837/2025.9.18>

f.f.d.QULİYEVA ZENFİRA MÜRSƏL qızı
ADU-nun Ümumi Linqvistika
kafedrasının dosenti
zenfiraquliyeva2017@gmail.com
Orcid: <https://orcid.org/0009-0001-5853-676X>

İNGİLİS DİLİNDƏ FRAZEOLoji BİRLƏŞMƏLƏRİN VƏ İDİOMLARIN AZƏRBAYCAN DİLİ İLƏ MÜQAYİSƏSİ

XÜLASƏ:

Bu məqalədə ingilis dilində idiomların frazeoloji birləşmələrlə müqayisəsinin struktur və semantik nüanslarından bəhs edilir. Bu dilin quruluşuna və mənasına görə təhlil edərkən əsas məqsədimiz idiomatik ifadələr məzmununda necə müqayisə olunduğunu öyrənməkdir. Bu idiomatik müqayisəni sistemətik olaraq interaktiv yolla linqvistik əsasını geniş sahədə tədqiq edir. Bu metodla ingilis dilinin müqayisəli yolla qavranılmasını aydın görmək olar.

Key words: idiom, struktur, semantika, simbol, konsept, müqayisə

Çağdaş, qloballaşan dünyada, dilin mədəni xüsusiyyətlərinin anlaşılması daha dolğun tələffüz edilməsi, bu da onun uğurlu ünsiyyətin aspektinin cavabıdır. Frazeoloji birləşmələrin ən üstün aspektlərindən biri – yalnız xüsusi qrammatik və lüğət tərkibində əks olunmur, həm də müxtəlif xalqların mədəni mentalitetinə və nüanslarına təsir edir. Bu məqalədə ingilis dilində müqayisəli frazeoloji birləşmələrlə idiomların müqayisəsinə verilən diqqət onların strukturunu, semantikasını və istifadəsini özündə cəmləşdirir. Əşyalar, situasiyalar və ya fenomenlərin arasındakı fərq müqayisəli konstruksiyalarda istifadə edilərək ifadə olunur. Bu cür frazeoloji ifadələr yalnız danışanın linqvistik danışmaq tərzinin genişlənməsində deyil, həm də ingilis dilli ölkələrdə onların mədəni xüsusiyyətlərini, mentalitetini daha dolğun anlamağa yardım edir. Bu təhlillə ingilis dilini daha dərinləndirən öyrənməyə, ümumi frazeoloji konstruksiyalara daxil olaraq, frazeoloji baxımdan dili daha da zənginləşdirir və bu da insanların mədəniyyətinə və daha yaxından fikirlərini anlamağa təsir edir [1,9; 45,13].

İngilis dilində frazeoloji birləşmələrin idiomlarla müqayisəsində əşyalar və situasiyalar arasındakı eyni və ya fərqli olması onun da müxtəlif strukturlara təsirinin olmasıdır. Lakin ən əsas adətən istifadə edilən struktur "as... as" "kimi ...kimi"-dir. İki əşyanın, situasiya və ya fenomen kimi frazeoloji birləşmələrin idiomlarla müqayisə edərkən dildə yaradılan rəngli və metaformlu dilin yaradılmasında onu buna cəlb edir.

Gəlin, konkret misallara nəzər yetirək:

"as... as" nümunəsi isimlərlə - as busy as a bee - arı kimi; as light as a feather - gün kimi aydın; as cool as a cucumber – xiyar kimi buz; as clear as mud – topraq kimi saf;

"as... as" zərflə - as quick as lightning - şimşək kimi sürətli; as slow as molasses in January – yanvar ayındakı bəhməz kimi astaca; as silent as the grave – məzar kimi sakit; as sharp as a tack – mismar kimi kəskin;

"as... as" sifətlərlə: as white as snow- qar kimi ağ; as black as coal – kömür kimi qara; as red as a beet- quğundur kimi qırmızı; as cold as ice – buz kimi ağ;

"as... as" feillərlə: as busy as a beaver -arı kimi məşğul; as mad as a hatter – dəli kimi çalışmaq; as blind as a bat -gecə quşu kimi kor; as drunk as a skunk -içki kimi iyrenc [9,65].

İngilis dilində idiomların müqayisəsi təkcə dilin ifadə vasitəsi deyil, həm də o dilin semantikasının zənginliyinə təsir edir. Bu idiomları semantik aspektdən təhlil edəndə bu dilin müxtəlif kontekstlərdə istifadəsi və onların mənasını daha yaxşı anlamağa imkan verir. İdiomların müqayisəli şəkildə ayrı-ayrı semantik aspektinin öyrənilməsi əşyaların və ya insanların müqayisəli şəkildə idiomların adlandırılması xüsusiyyətini və ya təyini hər tərəfə yayır.

Bunu bir neçə idiomların kontekstual istifadəsi ilə sübut etmək olar:

As swift as a coursing river – onun hazırcavablığı çayın axarı kimi axır.

Her wit was as swift as a coursing river, cutting through the conversation effortlessly – Onun hazırcavablığı çayın axarı kimi axır, söhbəti səylə kəsir. Bu ifadə onların fikirlərinə yüksək sürətlə təsvir edib, çəld axan çayla müqayisə edərkən yoldakı maneələri asanlıqla keçməyini göstərir.

As sly as a fox in the night” – gecə vaxtı tülkü kimi çoxbilmiş, hiyləgər.

He plotted his revenge, as sly as a fox in the night, waiting for the perfect moment to strike. - O öz qisasını tülkünün gecə riyakarlığı kimi, mübarizə aparmağın mükəmməl anı kimi gözlərək həyata keçirdi.

– bu ifadə onun hiyləgər, tülkü ilə müqayisə edərkən, özünü tülkü kimi çoxbilmiş, hiyləgər, xüsusilə də gecələr qaranlıqda gizlənən olmasını bildirir;

As brave as a lion in battle – şir kimi döyüşdə cəsur.

She faced her fears head-on, as brave as a lion in battle, never backing down from a challenge - o öz qorxuları ilə üzləşdi, şir kimi döyüşdə cəsur, çağırışdan geri dönməz.

Bu ifadə yüksək səviyyədə cəsarətinə və müəyyənləşməsinə təsvir edir, şirlə müqayisə edərkən, güc və cəsarət simvolu, xüsusilə döyüş və mübarizə situasiyalarda.

As free as a bird in flight – döyüşdə quş kimi azad -After quitting his job, he felt as free as a bird in flight, unburdened by responsibilities. – işdən çıxandan sonra, özünü quş kimi, qayğıdan və maneələrdən olmaması kimi özünü hiss etmək.

As wise as an owl in the forest – bayquş kimi meşədə müdrik olmaq,

The elder shared his wisdom, as wise as an owl in the forest, guiding the younger generation. – yaşlılar öz müdriqliyini gənc nəsə bələdçilik edərək bölüşmək kimi.

Bu ifadə hər hansı bir əşya ilə müdriqlik səviyyəsinin bayquşla meşənin ətraf mühitlə xüsusi əlaqəsini, bayquşların digər məxluqlarla müqayisə edərək ən müdrük olduğunu bildirir. Beləliklə, bu mənada, fərdi şəkildə müqayisəsini öyrənərkən, bunun ardınca, onları ümumi semantik cəhətlərə birləşdirmək məqsədini bölüşərək, ona görə də, eyni xarakteristikalarını geniş şəkildə təşkil edir. Bu cür sistematik yanaşma bir sıra əsas idiomların 4 əsas qrupa bölür. Onlar arasında buna aidiyyatı olanlar da var:

1. Fiziki xüsusiyyətlər:

As thin as a rail. – reyls kimi nazik – bu idiom əşyanın necə nazik, dəmir yolu reylsi kimi nazik olması ilə müqayisə edərək təsvir edilir;

as round as a hoop – yay kimi dairəvi. Bu idiom əşyanın formasının tam və dairəvi olmasını, oyun yayı kimi təsvir edilir.

Digər misallar semantik cəhətləri göstərir: as heavy as lead – mis kimi ağır; as light as a feather – lələk kimi yüngül.

2. Emosional qiymətləndirmələr: - Punch kimi özündən razı. Bu ifadə məşhur oyuncaq olan Punch-la eyni xarakterə malik olan sevinc, özündən razı olduğunu göstərir.

as sour as vinegar – sirkə kimi turş. Bu idiom hədəf nöqtəsinin qeyri-səmimi və turş olduğunu göstərir. Digər misallar isə verilən semantik cəhətlərini ifadə edir: as happy as a clam -çox xoşbəxt olmaq; as mad as a hornet – arı kimi dəli.

3. Çalışqanlıq və aktivlik: as lively as a cricket – kriket kimi canlı. Bu idiom yüksək səviyyədə canlılıq və enerjisini fəal və zəngin kriketlə müqayisə edilərək ifadə edir.

as diligent as an ant – qarışqa kimi çalışqan. Bu ifadə çətin işin yüksək səviyyəsi və subyektin çalışqanlıqını qarışqa kimi öz işində daimi məşğul olmasını bildirir.

Digər misallar: as busy as a bee – arı kimi məşğul; as active as a squirrel – dələ kimi fəal və s.

4. Şəraitlər və xarakteristikalar: as slippery as an eel – ilan balığı kimi sürüşkən. Bu idiom hər hansı bir əşyanın və ya situasiyanın anlamaq və ya qamarlamaq kimi çətin olduğunu təsvir edilir, sürüşkən və ilan balığı kimi zəif - like a slippery and elusive eel; as stubborn as a barnacle – məqqaş kimi inadkar. Bu ifadə subyektin yüksək səviyyədə inadkarlığını və qətiyyətliliyini, möhkəmliyini və davamlılığını göstərən tırtılı göstərir [10,14; 58,63].

Bu sahədə daha çox misallar var: as cool as a cucumber- xiyar kimi soyuq; as stubborn as a mule – qatır kimi inadçı.

Bu verilən misallardan, ingilis və Azərbaycan dillərində olan idiomlar və frazeoloji birləşmələrin iki fərqli mahiyətlərinə tez-tez rast gəlinir. Belə ki,

heyvanlar, əşyalar və ya illustasiyalarla verilən konseptlərdə xüsusilə keyfiyyətini və ya xarakteristikasını bildirir.

Bu yanaşma canlı təsviri və mənanın effektivliyini yaradılmasına xidmət edir. İki simvolların istifadəsi və hər konseptdə hər bir idiomun əsaslı cəhəti ingilis və Azərbaycan dillərinin nə qədər zəngin olduğunun mübariz nümunəsidir. Bu idiomların məqsədəuyğun olması konseptlərin və ya simvolların seçimidir, bu qısaca ifadələrin mürəkkəb ideyaları üçün yığımına imkan yaradır. Məsələn, tülkü kimi bic olmaq ifadəsinin kiminsə zəkasının ümumi olaraq tülkülərə yönəlir. Öküz kimi kiminsə fiziki gücünün öküz gücü kimi qavranılmasını və ya idiomun xiyar kimi soyuq, yəni ki, insanın sakit olmasını öz emosiyasını göstərir və emosional şiddətin əksikliyi, bunun soyuqluğunu və tər-təmizliyini göstərir.

Idiomların iki simvolların istifadəsində müqayisənin istifadəsi müqayisə edilir. Bu izahlar müxtəlif keyfiyyətli rast gəlinən izahlara imkan yaradır. Bu aşağıdakı misallarda özünü biruzə verir:

1. Heyvanlar və ya əşyalarla müqayisə çalışqanlığını: *as busy as a bee* – arı kimi çalışqan;

as industrious as an ant – arı kimi çalışqan;

2. Fiziki xarakteristikaların işlənmə analoqu fəallığının yüksək səviyyədə olduğunu bildirir:

as fit as a fiddle – dəf kimi; *as energetic as a squirrel* – dələ kimi çalışqan;

3. Bu bölümləri müqayisə edəndə səyin tələb etdiyi kimi, əməyin yaxşı vəziyyətdə qoruyub saxlayır: *as well-tended as a garden* – bağa baxarsan bağ olar, baxmazsan dağ olar.

4. Çalışqanlığı yüksək səviyyədə fəallıqla və professionallıqla müqayisə edərək:

as dedicated as a teacher – müəllim dediyi kimi; *as committed as a marathon runner* - marafonda qaçan kimi;

5. Proseslərin və fenomenlərin müqayisəsi daimi olaraq diqqət və səy tələb edir: su borusundan suyun məcburən axması kimi; *saatsaz* kimi çalışqan;

6. Təbii fenomenin tələb etdiyi diqqət və qayğı kimi: bağbanın qızılgülü diqqətlə dərtdiyi kimi; ana quşun öz balalarını diqqətli yedizdirdiyi kimi;

7. Hava məlumatını və təbii prosesləri müqayisə edərək qayğı ilə diqqətin tələbi: dağların başına yağan güclü yağış kimi; küləyin qum təpəsinə səpdiyi kimi.

Nəticədə, frazeoloji birləşmələrin müqayisəsini izah edərkən sadə linqvistik çərçivədə dilin yaradıcı şəkildə olmasının ifadəsidir. Onlar dilin istifadəsində onun quruluşundakı elastikliyi və inkişafını, gündəlik danışığımızda dilin semantik nuansların qarışıq qatlarını artırıb hər tərəfə yayır.

Bu bölmələr arasındakı iki mahiyyət danışanın qavraması üçün incə yolla dərinliyinə vararkən və qısaca olaraq mürəkkəb ideyalar qazanaraq fikrimizi cəmləşdiririk. Bu yolla biz nəiki dilin anlaşılmasının dinamikliyini genişləndirmək

deyil, həm də linqvistik ifadənin irsinin mədəni və idrak həcminin nəzərə çarpdırmaqdır [10,58].

Deməli, frzaeoloji birləşmələr titrək sınaqdan keçərək daha zəngin və bəşəri ünsiyyətə xidmət edir.

İşin elmi nəticəsi: xarici dilin tədrisində bu fərqlərin anlaşılması əsasdır.

İşin elmi yeniliyi: bunun fərqi öyrənmək labüddür.

İşin təbii əhəmiyyəti, iqtisadi səmərəsi: təqdim olunan müddəalar həm praktiki və həm də nəzəri cəhətdən düzgün ifadə normalarına riayət olunmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir.

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

1. Kazımov İ. Məktəbdə müqayisə üzərində işin nəzəriyyəsi və təcrübəsi. Bakı: "Maarif", 1972, s.163

2. Tahirov A., Salayeva Ə. Orta məktəbdə ingilis dilinin metodikası. Bakı "Maarif" nəşriyyatı 1978, 220 səh.

3. F.Yadigar (Veysəlli). German dilçilinə giriş. Bakı, Maarif 2003, s.127

Rus dilində

4. Гусейнова Э.М. Устойчивость сегментной структуры слова при межязыковой интерференции. Автореферат. дис. ...канд. филол.наук. Баку: Маариф, 1989, 16 с.

İngilis dilində

5. Begizova M.K. Proper names within the structure of English idioms Western European journal of linguistics and Education Vol 2, Issue 4, April 2024

6. Chomsky [The Analysis of Verbal Behavior](#) 23(1):29-3 2007

7. The Grafenberg Spot (1985)? Grotjahnın Complexity, Methodology and Method: Crafting a Critical Process of Research (1987)

8. Hinofotis, F. & Bailey, K. (1981). American undergraduates' reactions to the communication skills of foreign teaching assistants.

9. Kunin, A.V. Course of phraseology of modern English: Textbook. 3rd ed., stereotype. Dubna: Phoenix, 2005. - 488 p.

10. Kunin A.V. English-Russian phraseological dictionary Moscow Russky Yazik, 1984

11. Longman Dictionary of English Idioms Longman group limited Harlow and London 1979

12. Morley, J. (Ed.). (1994). Pronunciation, pedagogy and theory: New views, new directions. Alexandria, Virginia: TESOL Inc.

İnternet materialları

13. <http://www.bjupress.com/www.listen.ph.com>

14. <http://www.nkfust.edu.tw/nemchen/CALL/> (accessed 20/4/2007)

Z.M.GULIYEVA

**COMPARISON OF PHRASEOLOGICAL UNITS AND IDIOMS IN
ENGLISH AND AZERBAIJANI LANGUAGES.**

ABSTRACT

This article explores the structural and semantic nuances of comparative idioms in English, focusing on various types of comparisons between two entities. By analyzing their construction and meaning, this study aims to deepen our understanding of how language encapsulates and expresses comparative concepts through idiomatic expressions. Through a systematic examination of these idiomatic comparisons, this research contributes to the broader field of linguistic studies by shedding light on the intricate ways in which language reflects and shapes comparative thought.

Key words: idiom, structure, semantics, symbol, concept, comparison

З.М.ГУЛИЕВА

**СРАВНЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ И ИДИОМ АНГЛИЙСКОГО И
АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКОВ**

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются структурные и семантические нюансы сравнительных идиом английского языка, уделяя особое внимание различным типам сравнения двух сущностей. Анализируя их структуру и значение, данное исследование направлено на углубление понимания того, как язык инкапсулирует и выражает сравнительные концепции посредством идиоматических выражений. Благодаря систематическому изучению этих идиоматических сравнений, данное исследование вносит вклад в более широкую область лингвистических исследований, проливая свет на сложные способы, которыми язык отражает и формирует сравнительную мысль.

Ключевые слова: идиома, структура, семантика, символ, концепт, сравнение

Rəyçi: fil.f.d.dos. Q.Heybatov